

Respons

Burundi: Bruk av swahili

Problemstilling/spørsmål:

- Hvem i Burundi snakker swahili?
- Lærer elever swahili på skolen i Burundi? Eventuelt på hvilket klassetrinn/alder?
- Hva skiller burundisk swahili fra kongolesisk swahili?
- Brukes det franske låneord i burundisk swahili?
- Vil en kongoleser som flyktet til Burundi i ung alder (for eksempel 7-årsalderen) og bor i Burundi til han/hun er ca. 20 år kunne opprettholde sin kongolesiske swahili-dialekt?
- Hvor i Burundi bosetter kongolesere seg? Hvor er det kongolesiske miljøer?

Om swahili

Swahili var opprinnelig språket brukt ved kysten av Det indiske hav, særlig innenfor og på øya Zanzibar i dagens Tanzania.¹ Språket spredte seg først oppover og nedover langs kysten, og kom i bruk langs hele kysten fra Somalia via Kenya og Tanzania til Mosambik. Tidlig på 1800-tallet spredte det seg innover i landet med handelskaravaner fra kysten, og ble et viktig kommunikasjonsspråk (*lingua franca*) mellom ulike grupper som snakket ulike andre språk i hele det østlige Afrika. Siden fikk språket en enda sterkere stilling da det ble tatt i bruk av kristne misjonærer i regionen, både til misjonsvirksomhet og som språk i skoleverket. Det ble også tatt i bruk i koloniadministrasjonen og i medier – trykte og kringkastede. I motsetning til mange andre afrikanske språk, er swahili standardisert, basert på dialekten fra Zanzibar (Topan 2008, s. 253-256). Swahili er offisielt språk i Tanzania, Kenya og Uganda, og har status som nasjonalspråk i Den demokratiske republikken Kongo.²

¹ Swahili kommer av arabisk *sawāhili*, som betyr 'fra kysten'. Navnet kan brukes både om språket som snakkes i dette kystområdet (*kiswahili* på swahili) og befolkningen der (*waswahili* på swahili).

² I dette responsnotatet bruker vi kortformen Kongo om Den demokratiske republikken Kongo.

Språkforhold i Burundi

Burundi er ett av få land i Afrika hvor hele den opprinnelige befolkningen snakker samme språk – kirundi – uavhengig av om de har hutu-, tutsi- eller twa-bakgrunn. Kirundi og fransk er offisielle språk i landet, og den offentlige administrasjonen bruker begge.

Hvem i Burundi snakker swahili?

I Burundi snakkes swahili i dag først og fremst av swahili-talende migranter fra nabolandene, og av burundiere som har vært bosatt i swahili-talende områder i regionen. Det finnes flere ulike swahili-talende grupper.

Den tidligst etablerte var samfunn av muslimske swahili-handelsfolk som særlig etablerte seg i det som ble hovedstaden Bujumbura i forbindelse med at handelsruter fra kysten av dagens Tanzania strakte seg innover i landet på 1800-tallet (Belt 2010, s. 78). Etterkommere av disse utgjør et samfunn i Bujumbura også i dag (først og fremst i bydelen Buyenzi – noen bor også i landsbyer ved Tanganyika-sjøen), og har fortsatt å bruke swahili seg imellom og i utstrakt kontakt med slekt i Tanzania. Mange har kontakt med slekt der både av familiære årsaker og fordi de samarbeider om handelsvirksomhet. Denne gruppa snakker en swahili som ligger tett opptil tanzaniansk swahili fra kystområdene (e-postkontakt med lingvist Gerard Tolsma, mai 2013; Tolsma 2008).

Den andre store gruppa av swahili-talende er migranter som har kommet fra østlige deler av Den demokratiske republikken Kongo i nyere tid, både permanent etablerte og folk som oppholder seg i Burundi mer midlertidig (mange er flyktninger). Disse migrantene snakker østkongolesisk swahili, som skiller seg fra burundisk og tanzaniansk swahili på flere måter (se egen redegjørelse nedenfor). Mange av disse migrantene snakker også ett eller flere andre språk som er utbredt i det østlige Kongo.

Den tredje gruppa er migranter fra andre land i regionen hvor swahili er utbredt, som Uganda, Kenya og andre deler av Tanzania enn kystområdene, men disse gruppene ser ikke ut til å være på langt nær så store. Flere av dem vil også kunne ha andre hovedspråk enn swahili.

Burundiere som ikke har migrantbakgrunn fra naboland bruker i liten grad swahili i det daglige, siden kirundi og fransk dominerer i det offentlige rom i landet.³ Negative holdninger innenfor den kirundi-talende befolkningen til swahili som språket til utdannede muslimer var dominerende fra 1940-tallet, men har bedret seg utover 1990-tallet – særlig i Bujumbura (Belt 2010, s. 80-83). En del burundiere behersker swahili – tross negative holdninger historisk, særlig hvis de har bodd en stund i naboland hvor swahili er utbredt,⁴ eller har utstrakt kontakt med gruppene i Burundi som er swahili-talende (for eksempel dem som har handelsforbindelser med befolkningen av swahili-handelsfolk i Bujumbura).

³ Swahili var imidlertid svært utbredt i Bujumbura fra 1800-tallet til utpå 1920-tallet, og muligens lengre. På denne tida besto befolkningen i byen overveiende av muslimske swahili-talende med migrantbakgrunn fra nabolandene, særlig fra kysten av Tanzania. Swahili ble brukt som administrasjonsspråk av tysk koloniadministrasjon fram til slutten av 1. verdenskrig, og av den belgiske koloniadministrasjonen som overtok for den tyske i en periode utover 1920-tallet. I 1927 ble imidlertid undervisningsspråket i skoler drevet av Den katolske kirke endret fra swahili til kirundi (Belt 2010, s. 78-79).

⁴ Mange hutuer fra Burundi flyktet til Tanzania på 1970-tallet og under borgerkrigen fra 1992-2003. De aller fleste av disse lærte tanzaniansk swahili under oppholdet der. Dette gjaldt også flyktningene som bodde i leire hvor det var få tanzanianere, med unntak av noen kvinner og gamle (Malkki 1995, s. 136, 142).

Respons **Burundi: Bruk av swahili**

Lærer elevene swahili på skolen i Burundi? Eventuelt på hvilket klassetrinn/alder?

Det er først nylig at Swahili har blitt formelt introdusert som fremmedspråk i burundisk skole. Introduksjonen av swahili har skjedd i forbindelse med at språket er gjort til felles administrasjonsspråk i den regionale organisasjonen East African Community. Det later ikke til at slik undervisning er systematisk igangsatt ennå (Kazoka 2013), og Landinfo har ikke tilgang til informasjon om hvilket klassetrinn undervisning i swahili vil skje på. Det er også uklart i hvilken grad det har vært undervist i swahili i skoleverket fram til dette vedtaket, både hva angår offentlig skole og privatskoler.

Hva skiller burundisk swahili fra kongolesisk swahili?

Det er ikke publisert fagartikler eller lignende med beskrivelser av burundisk swahili. Landinfo har imidlertid vært i kontakt med den nederlandske lingvisten Gerard Tolsma, som har gjort opptak av swahilien som brukes av swahili-befolkningen i Bujumbura.⁵ I en e-post til Landinfo opplyser Tolsma at swahilien i bruk av denne befolkningen er en variant av swahili slik den brukes på kysten av Tanzania, og at den skiller seg tydelig fra kongolesisk swahili.

Landinfo tok opp forskjellene mellom østkongolesisk swahili og tanzaniansk swahili med swahili-talende kilder i Goma i det østlige Kongo på en tjenestereise i oktober 2008. Kildene vi snakket med opplyste at kongolesisk swahili skiller seg fra tanzaniansk, både med hensyn til uttale (fonologi), bøyningsmønstre og orddanning (morfologi), betydning av ord og tilfang av lånord.

Brukes det franske lånord i burundisk swahili?

Bruken av lånord fra fransk i swahilien som benyttes av den muslimske befolkningen i Bujumbura som har swahili som førstespråk er begrenset, sammenlignet med hva som er vanlig i kongolesisk swahili (Tolsma 2008). Burundiere med kirundi som førstespråk, og som behersker swahili som andrespråk, bruker mer franske lånord, men likevel ikke i så stor grad som det er vanlig i kongolesisk swahili (e-postkontakt med Gerard Tolsma, juni 2013).

Vil en kongoleser som flyktet til Burundi i ung alder (for eksempel 7-årsalderen) og bor i Burundi til han/hun er ca. 20 år kunne opprettholde sin kongolesiske swahili-dialekt?

Det varierer individuelt i hvilken grad folk bevarer dialekten sin når de bosetter seg i et område hvor det snakkes en annen dialekt av samme språk. Siden barn og tenåringer er midt i en språklig utvikling aldersmessig, er det vanligere at de legger helt om enn at voksne gjør det. Det avhenger imidlertid av om hvor mye de forholder seg til den nye dialekten av språket etter flytting. Mange kongolesiske flyktninger vil primært bruke swahili seg imellom, og forholdsvis lite i samtale med swahilitalende fra andre deler av regionen, inkludert burundiere som har swahili som førstespråk. Det er sannsynligvis bare kongolesere som hovedsakelig oppholder seg i miljøer hvor burundisk swahili er mye mer dominerende enn kongolesisk som vil bli språklig påvirket i sterk grad.

⁵ Tolsma holdt et foredrag basert på dette materialet på en konferanse om språkanalyse i Lausanne i 2008 (Tolsma 2008). Sammendraget av foredraget er tilgjengelig på nett (Tolsma 2009).

Hvor i Burundi bosetter kongolesere seg? Hvor er det kongolesiske miljøer?

Kongolesiske flyktninger registrert av UNHCR befinner seg særlig i Bujumbura (rundt 21 000) og i tre leire øst i landet – Musasa (rundt 6500), Kinama og Bwagiriza (rundt 10 000 i hver) (tall hentet fra UNHCR 2013). Ellers oppholder det seg nok også en del andre kongolesere i landet – både personer som er registrert med annet oppholdsgrunnlag hos burundiske myndigheter, og personer uten registrert opphold hos verken myndigheter eller UNHCR. Disse oppholder seg sannsynligvis primært i Bujumbura, i grenseområdene mot Kongo (provinsene Bubanza og Cibitoke) og i kystområdene langs Tanganyika-sjøen.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Belt, L. (2010). How linguistic features and social arrangements can interrelate: The position of Swahili and its speakers in Bujumbura. I: Bruijn, M. & Merolla, D. (Red.), *Researching Africa: Explorations of everyday African encounters*. Leiden: African Studies Centre, 76-88. Tilgjengelig fra <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/16254/ASC-075287668-2789-01.pdf?sequence=2#page=84> [lastet ned 17. april 2013]
- Kazoka, L. (2013, 7. mars). Kiswahili teachers for Rwanda, Burundi. *Daily News* [Dar es Salaam]. Tilgjengelig fra <http://www.dailynews.co.tz/index.php/local-news/15265-kiswahili-teachers-for-rwanda-burundi> [lastet ned 28. mai 2013]
- Landinfo (2008, 4. april). *Språkforhold i Afrika sør for Sahara*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/698/1/698_1.pdf [lastet ned 17. april 2013]
- Malkki, L. (1995). *Purity and exile – violence, memory, and national cosmology among Hutu refugees in Tanzania*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tolsma, G. (2008). *Native Swahili from Buyenzi (Bujumbura); preliminary results from a fact finding fieldtrip to Burundi*. Lausanne, 23. juli.

Foredrag presentert på den tiende årlige konferansen til IAFPA (International Association for Forensic Phonetics and Acoustics) i Lausanne i Sveits.

- Tolsma, G. (2009, 24. november). *Native Swahili from Buyenzi (Bujumbura); preliminary results from a fact finding fieldtrip to Burundi [abstract]*. Bern: Federal Office for Migration. Tilgjengelig fra http://www.bfm.admin.ch/content/bfm/en/home/themen/migration_analysen/sprachanalysen/workshop_2008/programm/tolsma.html [lastet ned 29. mai 2013]

Respons **Burundi: Bruk av swahili**

- Topan, F. (2008). Tanzania: The development of Swahili as a national and official language. I: Simpson, A. (Red.), *Language & national identity in Africa*. Oxford: Oxford University Press, 252-266.
- UNHCR (2013, januar). *UNHCR operation in Burundi*. Bujumbura: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/512f7e986.html> [lastet ned 29. mai 2013]

Muntlige kilder

- Swahilitalende kilder i Goma, Den demokratiske republikken Kongo. Møter oktober 2008.
- Lingvist Gerard Tolsma, Immigratie- en Naturalisatiedienst – Nederland. E-postkontakt mai-juni 2013.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.